

МЕТРОРИТМІЧНА ПУЛЬСАЦІЯ ЯК СКЛАДОВА ВИКОНАВСЬКОЇ МАЙСТЕРНОСТІ МУЗИКАНТА-ДУХОВИКА

78.071.4
ID ORCID 0000-0002-2446-2192
DOI 10.33625/2409-2347-2020-1-36-39

Громченко В. В. Метроритмічна пульсація як складова виконавської майстерності музиканта-духовика. Останнім часом інтерес до широкого кола питань ритму в музичному мистецтві значно поживався. Характерною рисою цього явища постає багатогранне тематично-векторне розгалуження науково-дослідницької діяльності в означеній проблемній сфері. Виконавський, педагогічний, музично-теоретичний, оздоровчо-профілактичний, а також багато інших аспектів окресленої теми цікавлять багатьох сучасних науковців. Але ж проблеми функціонально-практичного значення стосовно свідомого відчуття внутрішньої метроритмічної пульсації, на жаль, майже не отримують належної уваги. Метою статті є означення функцій метроритмічної пульсації в розвитку виконавсько-технологічної майстерності гри на духових академічних інструментах. Установлено, що саме такі виконавсько-технологічні й, певною мірою, психофізіологічні процеси, як звуковидобування, звуковедення, філірування звуку, фразування, виконання мелізмів, корегування віртуозно-пальцевої техніки (руховий аналізатор) дістають неодмінне покращення внаслідок практично-свідомої акцентуації виконавцем метроритмічної пульсації.

Ключові слова: метроритмічна пульсація, майстерність, відчуття, духові інструменти, звук.

Громченко В. В. Метроритмическая пульсация как составляющая исполнительского мастерства музыканта-духовика. В последнее время интерес к широкому кругу вопросов ритма в музыкальном искусстве существенно активизировался. Характерной чертой этого явления предстает многогранное тематически-векторное разветвление научно-исследовательской деятельности в обозначенной проблемной сфере. Исполнительский, педагогический, музыкально-теоретический, оздоровительно-профилактический, а также много других аспектов очерченной темы интересуют многих современных ученых. Но проблемы функционально-практического значения относительно осознанного ощущения внутренней метроритмической пульсации, к сожалению, почти не находят необходимого внимания. Целью статьи является определение функций метроритмической пульсации в развитии исполнительско-технологического мастерства игры на духовых академических инструментах. Установлено, что именно такие исполнительско-технологические и, в определенной мере, психофизиологические процессы, как звуковыведение, звуковедение, филирование звука, фразировка, исполнение мелізмів, корректирование виртуозно-пальцевой техники (двигательный анализатор) получают обязательное улучшение вследствие практически-осознанной акцентуации исполнителем метроритмической пульсации.

Ключевые слова: метроритмическая пульсация, мастерство, ощущение, духовые инструменты, звук.

Hromchenko V. Metro-rhythmic pulsation as the part of wind musician's performing mastery

The setting of the problem. In the last time, contemporary scientists had essentially activated the interest to wide round of questions concerning the rhythm into musical art. The performing, pedagogic, musically theoretic, health prophylactic as well as the many others aspects of rhythm, tempo, agogic are amazingly interest for a lot of modern researchers. Nevertheless, the professional problem of functionally practical significance, in reference to conscious comprehension, feeling of the internal metro-rhythmic pulsation, unfortunately, nearly has not found the proper attention. The condition relatively sensation by performer of maximally little long notes enduring performing one or another rhythmic figuration, what is the practically comprehended understanding of metro-rhythmic pulsation, is actualized, at the first place, into the light of questions from tempo, specific agogic changeability as touching conformity to the

performing character of diverse composition, concrete practice for mastery certain rhythmic structure. **The topicality** of above-mentioned investigative theme is stipulated by extraordinarily important the significance of metro-rhythmic pulsation without exception into all directions and types of contemporary musical art. At the same time, internally pulsating sensation of musical material development affirms its essential meaning not only from point of artistically imaginative, ideally content, genre or style designation concerning determined musical composition. Inner pulsation has profound opportunity of functional impact, influence to performing technology features, particularities in reference to familiarization of playing art different instruments, in particular the sphere of wind academic professional instrumentations. **The purpose** of represented scientific article is designate of the metro-rhythmic pulsation's functions into establishment of performing technology familiarization respectively playing wind academic instruments. The series of **methods** for this proposed exploration have been represented by, predominantly, empirical approaches. The methods such as scientific observation, comparison as well as generalization were applied by author-investigator. The structurally analytical method has allowed to build the sequence of research material and to form of the specific, particularized conclusions.

The basic material of this article. One of the first problem, with which the wind academic performer usually faces, accentuate, as to beginning period of education and into the most solid professionally performing age, is the question of timely extraction of the first sound from one or another musical composition. Herewith, not only time precision of sound-generation acquires amazingly important significance, but enduring intonation, timbre, dynamic (loudness of the sound) equilibrium of the beginning from sounding instrument. There is steady psychology concept in the pedagogic practice from this situation a namely "fear of the first sound". The decision of this problem can be, as a rule, sensation of the pulsation little long notes in front of the sound generation. This kind feeling of the time period in front of concrete sound gives weighty confidence, emotionally psychology stability concerning the beginning of instrument's sounding, certainly, into the correspondence of dynamic, timbre, articulation-traits as well as, what is importance, artistically-content peculiarities one or another musical academic composition. The profound feeling of metro-rhythmic pulsation is also enormously important part for successful familiarization the technology of sound lining on wind academic instrument. The filling of a sound by vital, emotionally sensitive, as we can often hear into the process of open subjective lessons or highly professional master classes "pulsatile energy", fullness by spirituality sounding the each long note into phrasing construction of musical sentence, the periods of one or another musical composition is postulated by permanency, continuity of internal sensation of metro-rhythm. Consequently, the professional technic of sound lining from results of feeling designation of metro-rhythmic pulse into the each note affirms amazingly weighty activation determined improvement.

Conclusions. The above-mentioned allows us to claim next the most professional and fundamental positions. The ponderability of metro-rhythmic pulsation has significantly wide frameworks in professional academic musical art, in particular, at the wind academic performing art (wood and brass instruments). We should not forget about substantial functional role of metro-rhythmic pulsation in development of performing technology familiarization relatively playing wind academic instruments near with essential weightiness of metro-rhythm into the questions about agogic, tempo and a lot of others artistically expressive components of concrete musical composition. The practically designative technologic and, to a certain extent, important psychophysiological processes such as sound-generation, sound-lining, finishing of sound and time precision for phase of inhalation (breathing up), phrasing and mastery

of performing melody decoration, correlation of masterly-finger technic (moving analyzer), craftsmanship of performing music at the slow tempo and ensemble-orchestra performing skills receive improvement, positive event, as the substantial result, practically conscious accentuation of metro-rhythmic pulsation. The widest questions of interconnection between performing-technology, artistically-aesthetic as well as psychophysiological aspects, facet concerning phenomenon of metro-rhythmic pulsation into academic professional sphere of wind musically-performing art require the most speedily investigating from point of view the above-indicated scientific subject.

Keywords: metro-rhythmic pulsation, mastery, feeling, wind instruments, sound.

Постановка проблеми. Складно переоцінити значення метроритмічної пульсації в академічній практиці музиканта-виконавця, зокрема представника сфери духового музично-виконавського мистецтва. Зазвичай стан відчуття виконавцем максимально дрібних за тривалістю нот під час виконання того чи іншого ритмічного малюнка, що і є практично-свідомим розумінням метроритмічної пульсації, актуалізується насамперед у світлі питань темпу, певних агогічних змін щодо відповідності характеру виконання того чи іншого твору, практики опанування відповідної ритмічної фігури тощо. Натомість вирішення проблем виконавсько-технологічного характеру шляхом акцентуації функціональної дієвості метроритмічної пульсації, на жаль, не включається в орбіту глибинного значення окресленого музичного феномена — метроритміки.

Відтак, функціональна обмеженість метроритмічної пульсації ставить питання її практичної ваги, відповідної значущості саме з виконавсько-технологічної точки зору, зокрема, в мистецтві гри на духових академічних інструментах — як дерев'яних, так і мідних.

Актуальність вищеокресленої теми зумовлюється надзвичайно вагомим значенням метроритмічної пульсації без винятку в усіх напрямках та видах музичного мистецтва. При цьому внутрішньо пульсуюче відчуття розвитку музичного матеріалу утверджує своє вагоме значення не лише з точки зору художньо-образного, ідейно-змістовного, жанрового або ж стилісового означення відповідної музичної композиції, воно здатне функціонально впливати й на виконавсько-технологічні особливості опанування мистецтва гри на тому чи іншому інструменті, зокрема царини духового академічного інструментарію.

Зв'язок із науковими та практичними завданнями. Дослідження здійснено згідно з навчальним планом з циклу дисциплін професійної і практичної підготовки фахівців спеціалізації «Оркестрові духові та ударні інструменти» спеціальності «Музичне мистецтво» в Дніпропетровській академії музики ім. М. Глінки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У численних наукових працях, присвячених актуальним проблемам духового академічного музично-виконавського мистецтва, питання метроритмічної пульсації висвітлюються крізь призму, насамперед, темпової, а також ідейно-образної, художньо-змістовної своєрідності музичних композицій. Передусім зацентруємо увагу на

працях В. М. Апатського [1], К. Е. Мюльберга [4], М. В. Крупця [3], З. П. Буркацького [2] та інших музикантів-учених сфери духового професійного виконавства.

Невирішені частини загальної проблеми.

Попри вагомий науковий інтерес до питань ритму, темпу, метра, агогіки, функціональне означення метроритміки в контексті виконавсько-технологічних особливостей гри на духових, окреслення її дієво-практичного значення у формуванні певних технічних основ володіння інструментом майже не представлені в сучасних наукових працях царини духової академічної музично-виконавської практики.

Метою статті є означення функцій метроритмічної пульсації в розвитку виконавсько-технологічної майстерності гри на духових академічних інструментах. Ціллю публікації є також акцентування професійно вагомого значення метроритмічної пульсації не лише в ансамблево-оркестровому, а й у сольному виконавстві, як з фортепіанним (ансамблевим або ж оркестровим) супроводом, так і без акомпанементу, тобто у сценічно-одноосібному, художньо довершеному індивідуальному виконавстві (інструментальне соло, зокрема духове соло).

Вклад основного матеріалу дослідження. Однією з найперших проблем, з якою зустрічаються виконавці на духових академічних інструментах, наголосимо, як на початковому етапі навчання, так і в більш поважному професійно-виконавському віці, постає питання своєчасного видобування першого звуку в тій чи іншій музичній композиції. При цьому надзвичайно важливого значення набуває не лише часова точність звуковидобування, але й одночасна інтонаційна, темброва, динамічна (гучність звуку) виваженість початку звучання інструмента. У педагогічній практиці з цього приводу навіть утвердилося стале психофізіологічне поняття, а саме «комплекс першого звуку».

Вирішенням проблеми такого характеру може бути, як правило, відчуття пульсації дрібних за довжиною нот безпосередньо перед початком звуковидобування. Такого роду «проживання» дозвукового етапу видобування першого звуку дає вагому впевненість, емоційно-психологічну усталеність початку звучання інструмента, безумовно, у відповідності динамічним, тембровим, артикуляційно-штриховим, а також, що найголовніше, художньо змістовним особливостям тієї чи іншої музичної композиції.

Наголосимо, що відбувається підсвідома психофізіологічна кореляція, свого роду узгодження всіх компонентів звукоутворюючого апарату музиканта-духовика (виконавське дихання, амбушур, резонатори), спричинене активізацією метроритмічної пульсації, підкреслимо, внутрішнім слухом музиканта-виконавця.

Відчуття метроритмічної пульсації є надзвичайно важливою складовою і для успішного опанування техніки звуковедення на духовому академічному інструменті. Насиченість звуку «життєвою», емоційно-чуттєвою, як можна часто

чути на відкритих тематичних заняттях або ж на майстер-класах, «пульсуючою енергією», наповненість одухотвореністю звучання кожної довгої ноти у фразовій побудові музичних інтонацій, мотивів, фраз, речень, періодів тієї чи іншої музичної композиції обумовлюються безперервністю внутрішнього відчуття метроритміки. Відтак, і техніка звуковедення за наслідками чуттєвого означення метроритмічного пульсу в кожній ноті сягає вагомої активізації, відповідного дієво-практичного удосконалення володіння духовим інструментом.

Відомо, що процес виконавського дихання в середині музичних фраз або ж речень сягає професійної довершеності, як правило, за рахунок зменшення довжини ноти, що передує фазі вдиху. При цьому точність завершення звуку перед своєрідною порцією оновленого повітря зумовлюється професійно-виконавською вправністю художньо-естетичного філірування звуку, певного закінчення звучання інструмента, що досягається, підкреслимо, лише за умови відчуття внутрішньої метроритмічної пульсації у відповідному звуці. У злагодженому взаємозв'язку фразового розвитку мелодичної лінії та метроритму відбувається збереження ідейно-образної, художньої думки того чи іншого музичного твору.

Складно переоцінити значення метроритмічної пульсації й для музичної досконалості відтворення художньо-ідейного змісту певної композиції. Як правило, фрагменти мотивних, фразових з'єднань сягають інтонаційно-естетичної витонченості за умови наявності відповідних фіоритурно-мелізматичних побудов. Їх точність виконання, «вписування» у змістовно-образну, динамічно-розвиваючу палітру твору залежить від ступеня відчуття, звукового «проживання» мелодії на засадах метроритмічної пульсації. Відзначимо поміж іншим і темброво-динамічну концентрованість, інтонаційну випуклість методичної лінії, яка також утворюється за наслідком пульсуючої ритмічної прогресії амплітуди руху.

Надзвичайно часто, особливо на початковому етапі навчання в музичних школах, а іноді й у коледжах, з'являються складнощі з точним виконанням залігованих ритмічних структур. Найчастіше учень (студент) емоційно ніяковіє, перебуває в стані невпевненості з приводу відлікової «ритмокрапки» щодо початку виконання певної інтонаційної прикраси. Такого роду проблеми найчастіше трапляються в композиціях музичного бароко, а також у творах композиторів-класиків, де раціоналістична й водночас строго вибудована музична форма, ритмоінтонації, ладогармонічні відносини в злагодженій взаємодоповнюваності утворюють ритм як ключовий, незмінно вирішальний критерій художньої довершеності виконання музичної композиції.

Такого роду метроритмічна багатогранність, певна кореляція текстових ритмічних фігур з внутрішнім відчуттям метроритміки у виконавця народжується внаслідок природної різниці нотних ритмоформул та ритмічної пульсації. Відомий сучасний науковець, викладач-саксофоніст

М. В. Крупей зазначає: «Основна сітка ритмічної пульсації, як правило, не співпадає з реальним музичним розвитком мелодичної лінії та фразування, тобто музика складається з чергувань звуків різної тривалості, які накладені на сітку пульсації». Послідовність і поєднання одночасно різних тривалостей, різних ритмічних малюнків при фразуванні створюють ритмічну організацію мелодичної лінії у виконавському значенні цього терміна [3, с. 231].

Не слід також забувати, що відчуття метроритмічної пульсації в лоні виконавсько-технологічної проблематики суттєво впливає й на якість роботи рухового аналізатора. Підкреслимо, що внутрішній пульс може вагомо корегувати темп виконання певного твору. При цьому музикант-інструменталіст, зокрема виконавець на духовому академічному інструменті, досягає можливості більш упевнено уповільнювати або ж прискорювати той чи інший фрагмент, частину музичної композиції. «Рухово-моторна особливість почуття музичного ритму, як і ритмічне переживання музики, завжди супроводжується тими чи іншими руховими реакціями, які можуть бути у вигляді різних проявів, підсвідомого відбивання ритму ногою, рухів пальців, корпусу, що так чи інакше опосередковується його м'язовим відчуттям» [3, с. 229].

Варто пам'ятати, що метроритмічна пульсація зберігає динаміку художнього висловлювання навіть у повільних частинах циклічних творів. Небезпека «затягування» темпу повільної музики, зменшення загальної динамічної прогресії в розвитку музичного матеріалу, вірогідність ризику прийняття «гарячої ванни» (за частими висловами виконавців-педагогів) ще задовго до закінчення твору, його фінальних звуків унеможливають саме відчуттям постійного метроритмічного пульсу, насамперед у довгих нотах повільної музичної композиції або ж середньої частини циклічного твору.

З виконавсько-технологічної точки зору, відчуття пульсації метроритміки інструменталістом у повільній музиці свідомо окреслює амплітуду фізичного напруження й послаблення м'язів виконавського апарату музиканта-духовика — як наслідок, зацентруємо, збільшуючи його фізіологічну, а також, що не менш важливо, і психологічну витримку безпосереднього професійно-виконавського процесу.

Акцентуватимемо увагу й на ансамблево-оркестровій довершеності духового виконавства за наслідками перманентно-пульсуючої метроритмічної чуттєвості. Виконавці на духових академічних інструментах — це, перш за все, ансамблево-оркестрові музиканти, виконавська майстерність котрих визначається, зокрема, й умінням осягати цілісність метроритміки всієї музичної композиції.

Безумовно, в активізуючій довершеності основних компонентів звукоутворюючого апарату музиканта-духовика, розвитку його майстерності (шляхом внутрішньої акцентуації відчуття метроритмічної пульсації) вагоме значення будуть мати

й характер, ідейно-образний зміст певної музичної композиції. Видатний науковець, викладач-фаготист В. М. Апатський стверджує наступне: «Яскравість пульсації може змінюватись у великому діапазоні залежно від характеру виконуваного твору. Ритмічна пульсація може здійснюватись агогічними або динамічними акцентами. Вибір акцентів визначається стилем, характером та змістом виконуваної композиції. Наприклад, багатьом творам німецьких композиторів більш притаманне динамічне підкреслення ритму, слов'янській музиці більш властиве агогічне.

Ритмічна пульсація далеко не завжди збігається з рахунковою одиницею. Не варто її підміняти примітивним акцентуванням сильних долей такту (останнє може застосовуватись лише як тимчасова навчально-виховна міра). Художня пульсація ритму має більш складну творчу природу. Застосована з належною майстерністю, вона надає виконанню технічних епізодів ту неповторну пластичність, якою відрізняється гра справжніх віртуозів» [1, с. 187].

Висновки. Вищевикладене дозволяє стверджувати, що вагомість метроритмічної пульсації має значно ширші рамки в професійному музичному мистецтві, зокрема в духовому академічному виконавстві. Поряд із суттєвою вагою метроритміки в питаннях агогіки, темпу й багатьох інших художньо-виразових компонентів музичного твору, не можна забувати й про доленосну функціональну роль метроритмічної пульсації в розвитку виконавсько-технологічної майстерності гри на духових академічних інструментах. Такі практично-визначальні технологічні та, певною мірою, психофізіологічні процеси, як звуковидобування (початок звуку), звуковедення, філірування звуку й часова точність фази вдиху, фразування й професійна вправність виконання мелізмів, корегування віртуозно-пальцевої техніки (руховий аналізатор), майстерність музикування в повільних темпах та ансамблево-оркестрове виконавське вміння дістають неодмінне покращення, яскраво відчутну позитивну професійну результативність унаслідок практично-свідомої акцентуації метроритмічної пульсації.

Перспективи подальших досліджень.

З огляду на вищеозначену тему наукового вивчення потребують питання взаємозв'язку виконавсько-технологічного, художньо-естетичного та психофізіологічного аспектів феномена метроритмічної пульсації у сфері духового академічного музично-виконавського мистецтва.

Література:

1. Апатский В. Н. Основы теории и методики духового музыкально-исполнительского искусства [Текст] : учеб. пособие / В. Н. Апатский. — К. : НМАУ им. П. И. Чайковского, 2006. — 432 с.
2. Буркацкий З. П. Особистісно орієнтований підхід до віртуозності кларнетиста [Текст] : навч. посібник / З. П. Буркацкий. — Одеса: Друкарський дім, 2010. — 166 с.
3. Крупей М. В. Теоретичні основи формування виконавської майстерності саксофоніста [Текст] : посіб. для вищ. та серед. навч. закл. культури і мистецтв III–IV рівнів акредитації / М. В. Крупей ; Одес. нац. муз. акад. ім. А. В. Нежданової. — Одеса : Астропринт, 2014. — 494 с.
4. Мюльберг К. Э. Путь к совершенству игры на кларнете [Текст] / К. Э. Мюльберг. — Одесса : Издательство КП ОГТ, 2003. — 86 с.

References:

1. Apatskii, V. N. (2006). *Osnovy teorii i metodiki dukhovogo muzykal'no-ispolnitelskogo iskusstva* [The foundations of theory and methods of wind musical performing art]. Kiev : Ukrainian National Tchaikovsky Academy of Music. (In Russian)
2. Burkatskyi, Z. P. (2010). *Osobystisno oriientovanyi pidkhid do virtuoznosti klarnetysta* [Personally oriented approach to the virtuosity of clarinetist]. Odesa: Drukarskyi dim. (In Ukrainian)
3. Krupci, M. V. (2014). *Teoretychni osnovy formuvannia vykonavskoi maisternosti saksofonista* [Theoretical foundations for the formation of the saxophonist's performing mastery]. Odesa: Astroprynt. (In Ukrainian)
4. Myulberg, K. E. (2003). *Put k sovershenstvu igry na klarnete* [The way to perfection of playing clarinet]. Odessa: KP OGT. (In Russian)

29.10.2019